

Syndafall och dagbrott

Polis fanns det på platsen. Och polishus med arrestlokal. Sämre beställt var det med brotten i Kristineberg. Någon mycket sällsynt gång anade man ljus från det gallerförsedda fönstret och vi gjorde oss fantasier. Men fort blev det mörkt igen. Antagligen ett snabbt utrett fylleslagsmål i någon av "överliggarna" - de långa barackerna med enkelrum för ungarlar och arbetare med familj på annan ort som behövde ligga över under arbetsveckorna. I 1940-talets uppbyggnadsskede var trångboddheten stor. Man tillämpade därför skiftgång inte bara i gruvan utan också om bäddarna i dessa överliggare.

Vi pojkar tiggde tidningar (Levande livet, Se, Fib och Lektor - anständiga organ på den tiden) i den övre överliggar'n och sålde dem sedan i den nedre. Inte mycket till brottslighet det heller. Men vi hade ett stort, skrämmande och ständigt närvarande dagbrott som låg där hotande och avgrundsdjupt. Vi kastade sten i helvetesgapet och räknade sekunder till det ekande nedslaget. Det var hösten 1943 som dagbrytning blev nödvändig eftersom berget var svagt ovanför 90-metersnivån med stor rasrisk vid brytning nerifrån. Samma år stod också den 96 kilometer långa linbanan till Boliden färdig, framtvångad av krigsbrist på bränsle och gummidäck till de tunga lastbilarna. Stolta kunde vi läsa i vår geografiskolbok att världens längsta linbana utgick från oss. Annars vet jag inte om vi hade så värst mycket att yvas över. Bolidenbolaget erbjöd förstås anställning efter 30-talets svåra arbetslöshet och man byggde upp ett samhälle efter den patriarkala brukstraditionens modell - ett av de sista exemplen i Sverige. Vi bodde i ett konkret, topografiskt klassamhälle med chefsbostaden på högsta punkten, kringgårdad av en sektor ingenjörsbostäder och längst ned flerbostadshusen för arbetarna. Och visst begicks det brott även om ingen hamnade i arresten. Värst var de där skoldagarna när ett ras inträffat och någon saknades. Vem? En spänd förväntan upplöstes alltid i flaggan hissad på halv stång. Ungefär två sådana skräckdagar per år genomled vi under folkskolans 50-tal. Mest sörjde vi Tapani Rapakko som kommit från Rovaniemi och lärt oss hoppa stav. Ännu inte 21 år ljöt han döden i gruvan den första oktober 1956. Strax efter dödsfallen smög sig kamrern hem till änkorna. Dags att flytta! Bostäderna fick bara nyttjas av de bolagsanställda.

Avfallsdammarna blev till spännande ökenlandskap sedan de torkat upp. Vi cyklade på de öppna, vidsträckta fälten av grått kompakt sediment. En tesked av den varan och vi skulle döden dö, sas det. Forellerna i Vormbäcken dog i alla fall och under senare år har Västerbottensnytt rapporterat om Hornträskets successiva förfall. Nu är sjön fullständigt död. Inte en levande organism. Skogsindustrin bär skulden, hävdar Boliden. Fan tro't. Hornträskbadet var i alla fall platsen för vår simskola. Tretton grader varmt i vattnet och fullt med blodiglar. Hellre det än alldeles livlöst. Men jag skyllde på astman och lärde mig därför aldrig simma.

Också Lennart Frick väljer Kristineberg som brottsplats för sin roman I denna natt. Ömsint porträtteras den hjälplöst förblindade frikyrkopredikanten Oliver Larsson. Han är fullständigt deformerad av den där strängt moraliska religionen som fostrat många inlandsbo. Innan han bejakade sitt kall blev det skogsarbete och sedan anställning vid Kristinebergsgruvan. Och just i överliggar'n fick Frestaren honom direkt på fall. Varken pilsner eller bläddrande i snusktidningar kunde han avstå ifrån. Han skrattade när gubbarna drog sina slippriga kvällshistorier och följde även med till biografen för att se en Edvard Persson-film. Syndabrottet var fullständigt och skräcken oändlig där han stod i väntan på hissen till första skiftet och fick höra jobbnas replik: "Jaja, nu ska vi ner i det här satans hålet igen!" Satans hål! Var det alltså helvetet som väntade? Men nu slumpade det sig så att Oliver Larssons enda arbetsdag var den 29 november 1946, den dag då Kristusbilden påträffades i ett gruvrum. Oliver Larsson fick tecknet och föll samman med orden: "Förlåt mig, Jesus, och ta mig upp i din famn igen!" Frågan är vilket brott som är störst, "syndafallet" eller nyfrälsningen. För efter en sejour på Umedalens sjukhus startar Oliver Larsson en bindgalen turné i de västerbottniska inlandskapellen. Han delar ut traktaten om Kristusbilden, fylld av alla falska myter, och predikningarna är så fanatiskt svavelosande att åhörarskarorna skingras. Till slut står han där alldeles ensam och översiggiven.

Brottet med braskande rubriker väntar Kristineberg fortfarande på. Gott så - det räcker mer än väl med alla smygande illgärningar i notisform.

TOMMY SUNDIN

2008-07-21

Artikeln hämtad från VK:s sommarserie "Brott och plats" (tillstånd från tidning och artikelförfattare)